

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ; КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

УДК 343.326

DOI <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2019-2-14>

О. Ю. Баличев

аспірант кафедри кримінального права
Інституту права імені Володимира Сташиса
Класичного приватного університету

ДО ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНУ «ПУБЛІЧНІ ЗАКЛИКИ ДО ВЧИНЕННЯ ТЕРОРИСТИЧНОГО АКТУ»

Стаття присвячена аналізу об'єктивних та суб'єктивних ознак злочину, передбаченого ст. 258-2 КК України. Визначено додаткові об'єкти злочину «Публічні заклики до вчинення терористичного акту та способи його вчинення».

Ключові слова: тероризм, злочини терористичної спрямованості, терористичний акт, публічні заклики, підбурювання, розповсюдження, виготовлення, зберігання.

Постановка проблеми. Починаючи з подій 2014 р. над Україною нависла серйозна терористична загроза. 14.04.2014 р. Указом Президента України № 405/2014 було введено в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про невідкладні заходи щодо подолання терористичної загрози і збереження територіальної цілісності України» (від 13.04.2014 р.) [1], на підставі якого в Донецькій та Луганській областях проводиться антитерористична операція.

Тероризм є складним, небезпечним для суспільства, держави, окремих громадян (та і всього людства) явищем, що, перш за все, посягає на громадську безпеку, створює атмосферу страху та паніки, відчуття незахищеності. На жаль, в останні роки наша держава відноситься до країн із високим рівнем терористичної активності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми кримінальної відповідальності за злочини терористичної спрямованості та протидії цьому суспільно небезпечному явищу освячували у своїх роботах такі вчені, як: П.В. Агапов, В.Ф. Антипенко, М.М. Васілін, А.А. Вознюк, В.О. Глушков, А.О. Данилевський, С.У. Дикаєв, А.І. Долгова, В.П. Ємельянов, В.С. Зеленецький, А.Е. Ізетов, М.П. Кіреєв, В.С. Комісаров, В.В. Крутов, В.А. Ліпкан, В.В. Лунєєв, В.В. Мальцев, В.О. Навроцький, В.П. Тихий, Г.О. Чорний,

П.Л.Фріс, О.В. Шамара, В.П. Шишов та інші. Проте питанням кримінально-правової характеристики злочину, передбаченого ст. 258-2 КК України, та кримінальної відповідальності за його вчинення приділялося небагато уваги. Ці проблеми залишаються актуальними та потребують подальшого наукового пошуку.

Мета статті – визначення особливостей об'єктивних та суб'єктивних ознак злочину «Публічні заклики до вчинення терористичного акту».

Виклад основного матеріалу. Тероризм у своєму широкому розумінні охоплює будь-яку терористичну діяльність. У Кримінальному кодексі України (далі – КК України) закріплені злочини, що пов'язані з тероризмом: терористичний акт (ст. 258), втягнення у вчинення терористичного акту (ст. 258-1), публічні заклики до вчинення терористичного акту (ст. 258-2), створення терористичної групи чи терористичної організації (ст. 258-3), сприяння вчиненню терористичного акту (ст. 258-4), фінансування тероризму (ст. 258-5) [2]. Усі ці злочинні діяння охоплюються поняттям «терористична діяльність» та сприяють тероризму. Також із тероризмом у залежності від способу вчинення злочинного діяння можуть бути пов'язані такі злочини, як: дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади (ст. 109); посягання на тери-

торіальну цілісність і недоторканність України (ст. 110); фінансування дій, вчинених із метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, зміни меж території або державного кордону України (ст. 110-2); диверсія (ст. 113); перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань (ст. 114-1); умисне вбивство (ст. 115); умисне тяжке тілесне ушкодження (ст. 121); побої і мордування (ст. 126); катування (ст. 127); погроза вбивством (ст. 129); захоплення заручників (ст. 147); створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань (ст. 260); напад на об'єкти, на яких є предмети, що становлять підвищену небезпеку для оточення (ст. 261); викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживанням службовим становищем (ст. 262); незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами (ст. 263); найманство (ст. 447).

У рамках протидії тероризму останнім часом немало уваги приділяється злочинам терористичної спрямованості, одним із яких є «Публічні заклики до вчинення терористичного акту», передбачений ст. 258-2 КК України.

Відповідно до ст. 258-2 КК України кримінальному покаранню підлягають особи, які вчинюють таке діяння як публічний заклик до вчинення терористичного акту, а також розповсюдження, виготовлення чи зберігання з метою розповсюдження матеріалів із такими закликами.

Ураховуючи принципи конструювання КК України, можна зазначити, що законодавець, помістивши ст. 258-2 у розділ IX «Злочини проти громадської безпеки», визначив родовий об'єкт розглядуваного злочину як громадську безпеку.

Щодо поняття «громадська безпека», то науковці так і не дійшли загальної згоди. Визначається цей термін по-різному. Деякі з дослідників, в першу чергу, звертають увагу на захищеність таких індивідуальних людських цінностей, як життя, здоров'я, власність, безпека довілля, нормальна діяльності підприємств, установ та організацій, зазначаючи, що громадська безпека – це стан захищеності наведених цінностей від загально-небезпечних посягань [3, с. 231]. Дехто визначає громадську безпеку як рівень захищеності будь-якого суб'єкта від тих або інших загроз, унаслідок впливу яких йому (суб'єкту) може бути нанесений певний

збиток [4, с. 38]. Логічно припустити, що тут під поняттям «суб'єкт» мається на увазі будь-яка як фізична, так і юридична особа, а зазначений рівень безпеки має забезпечуватися державою. Але, зазначаючи про спричинення збитку, автор не враховує того факту, що суспільно-небезпечні посягання, які ставлять під загрозу громадську безпеку, можуть спричинити не тільки «збиток», але і іншу шкоду, наприклад, життю, здоров'ю, власності особи тощо.

Також розглядуване поняття характеризується як певну «загальну захищеність», що представляється дещо абстрактним. Наприклад, Ю.С. Небезський визначає громадську безпеку таким чином: «Це загальна захищеність, що відповідає інтересам суспільства і громадян, стан суспільних відносин, що запобігає загрозі спричинення шкоди і забезпечує тим самим їх нормальне функціонування» [5, с. 20].

Дехто з науковців вважає, що основною ознакою громадської безпеки є певний внутрішній стан, не звертаючи увагу на можливу зовнішню загрозу. Так І.В. Іваненко характеризує розглядуваний термін як такий внутрішній стан речей у певному суспільстві (державі), коли кожен його представник має право і може самостійно або за допомогою держави реалізовувати свої гарантовані конституційні, природні та інші права і свободи (на безпеку, на недоторканність тощо) за умови відсутності чинників, що впливають із діяльності інших членів суспільства, зважаючи на їхнє спільне суспільне співжиття, що перешкождали б йому це робити, шкодили б його законним інтересам і ставили б їх під загрозу власне своїм існуванням чи проявами [6, с. 6].

Така позиція дещо звужує поняття громадської безпеки. Так, якщо характеризувати родовий об'єкт злочинів терористичної спрямованості, то можна зазначити, що тероризм може бути як внутрішньою, так і зовнішньою загрозою. Вчинення терористичного акту є, так би мовити, «фінальним акордом» терористичної діяльності. Щоб не вчинювалось: втягнення у вчинення терористичного акту; публічні заклики до вчинення терористичного акту; створення терористичної групи чи терористичної організації; сприяння вчиненню терористичного акту; фінансування тероризму – всі ці злочинні дії врешті-решт спрямовані до однієї мети (одного результату) – вчинення терористичного акту. У свою чергу, терористичний акт – це складова частина тероризму, яким, відповідно до ст. 1 Розділу 1 Закону України «Про боротьбу

з тероризмом» № 638-IV від 20 березня 2003 р., є суспільно небезпечна діяльність, що полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякування населення та органів влади або вчинення інших посягань на життя чи здоров'я ні в чому не винних людей або погрози вчинення злочинних дій із метою досягнення злочинних цілей [7].

Тобто тероризм передбачає вчинення таких активних дій (що полягають у застосуванні насильства та спрямовані на досягнення вказаних цілей), як:

- 1) захоплення заручників;
- 2) підпал;
- 3) убивство;
- 4) тортури;
- 5) залякування населення та органів влади;
- 6) інші посягання на життя чи здоров'я людей;
- 7) погрози вчинення злочинних дій.

Терористичний акт представляє собою застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій, які створювали небезпеку для життя чи здоров'я людини або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків, якщо такі дії були вчинені з метою порушення громадської безпеки, залякування населення, провокації воєнного конфлікту, міжнародного ускладнення або з метою впливу на прийняття рішень чи вчинення або невчинення дій органами державної влади чи органами місцевого самоврядування, службовими особами цих органів, об'єднаннями громадян, юридичними особами, або привернення уваги громадськості до певних політичних, релігійних чи інших поглядів винного (терориста), а також погроза вчинення зазначених дій з тією самою метою [2].

Тобто об'єктивна сторона терористичного акту виражається у вчиненні таких дій:

- 1) незаконне застосування зброї;
- 2) вчинення вибуху;
- 3) вчинення підпалу;
- 4) вчинення дій, які створювали небезпеку для життя чи здоров'я людини;
- 5) вчинення дій, які створювали небезпеку заподіяння значної майнової шкоди;
- 6) вчинення дій, які створювали небезпеку настання тяжких наслідків,
- 7) погроза вчинення зазначених дій.

При цьому суб'єктивна сторона даного злочину характеризується наявністю спеціальної мети:

- 1) порушення громадської безпеки;

- 2) залякування населення;
- 3) провокація воєнного конфлікту;
- 4) провокація міжнародного ускладнення;
- 5) вплив на прийняття рішень чи вчинення або невчинення дій органами державної влади чи органами місцевого самоврядування, службовими особами цих органів, об'єднаннями громадян, юридичними особами;
- 6) привернення уваги громадськості до певних політичних, релігійних чи інших поглядів винного (терориста).

А отже, злочини терористичної спрямованості та ті, що пов'язані з тероризмом, посягають на такі суспільні цінності, як: життя, здоров'я, фізична та психічна недоторканність особи, її свобода та власність, внутрішня і зовнішня безпека суспільства, система державного управління. Усе це охоронювані законом про кримінальну відповідальність суспільні відносини, які охоплюються поняттям «громадська безпека».

Тож громадська безпека є родовим (також як і безпосереднім) об'єктом злочинів терористичної спрямованості, зокрема і злочину, передбаченого ст. 258-2 КК України. Крім того, виходячи із зазначеного вище, громадську безпеку, на нашу думку, можна визначити таким чином: це стан захищеності загальнолюдських цінностей від внутрішніх та зовнішніх загроз, що забезпечується державою, та наявність у кожного представника суспільства можливості самостійно або за допомогою держави реалізовувати свої гарантовані конституційні, природні та інші права і свободи.

Крім родового та безпосереднього об'єкта, злочини можуть також характеризуватися об'єктами безпосередніми додатковими (обов'язковими та/або факультативними).

Під додатковим обов'язковим об'єктом злочину в науці кримінального права розуміються ті суспільні відносини, які не входять у структуру родового об'єкта даного злочину, а передбачені в інших розділах Особливої частини КК України. Під додатковим факультативним – суспільні відносини, які не входять у структуру родового об'єкта даного злочину і яким шкода спричиняється не у всіх випадках його вчинення [8, с. 71] (створюється загроза спричинення такої шкоди).

Отже, суспільна небезпечність публічних закликів до вчинення терористичного акту, як і інших злочинів терористичної спрямованості, полягає в посяганні на основні засади громадської безпеки: життя, здоров'я, власність,

систему державного управління тощо. Його особливістю є те, що цей злочин в основному спрямований на широке, невизначене коло осіб. Основним способом вчинення злочину, передбаченого ст. 258-2 КК України, є здійснення тим чи іншим способом публічних закликів до вчинення терористичного акту, зокрема і шляхом розповсюдження матеріалів із такими закликами, задля чого реалізується їх виготовлення чи зберігання.

У науці кримінального права існує думка, відповідно до якої злочини терористичної спрямованості можна розцінювати як спеціальний вид співучасті у вчиненні терористичного акту [9, с. 73]. Можна зазначити, що «заклики» є одним із способів підбурювання до вчинення злочину. У КК України не передбачено поняття «підбурювання до злочину», але відповідно до ч. 4 ст. 27 підбурювачем є особа, яка умовлянням, підкупом, погрозою, примусом або іншим чином схилила іншого співучасника до вчинення злочину. Підбурювач може будь-яким способом схилити особу до вчинення злочину. Перелік таких способів, вказаних у зазначеній нормі, є невичерпним, оскільки передбачено схилання і «іншим чином». При цьому підбурювання має місце лише у випадку, коли підбурювач умисно схиляє конкретну особу (осіб) до вчинення конкретного злочину (злочинів). У ст. 258-2 КК України якраз і йдеться про схилання до вчинення конкретного злочину – терористичного акту. Але розцінювати вчинення такого діяння, як підбурювання, можливо лише у випадках, коли заклики спрямовано не на широке невизначене коло осіб, а на певну групу осіб, що є цілком реальним для способу вчинення цього злочину.

Підбурювач до вчинення злочину несе кримінальну відповідальність за ч. 4 ст. 27 та тією статтею (частиною статті) Особливої статті КК України, яка передбачає злочин, вчинений виконавцем. Публічні заклики до вчинення терористичного акту у зв'язку з підвищеною суспільною небезпекою терористичного акту, а відповідно, і всіх інших злочинних діянь, спрямованих на сприяння йому, виділено в окрему статтю КК України. Тож особа, яка вчинила таке діяння, несе кримінальну відповідальність не за співучасть у вчиненні терористичного акту, а за відповідною частиною ст. 258-2 КК України. Але оскільки публічні заклики до вчинення терористичного акту певним чином сприяють вчиненню останнього, то можна зазначити, що цей злочин

фактично посягає на ті ж самі соціальні відносини, цінності і блага, що і терористичний акт. Він ставить під загрозу життя, здоров'я, фізичну та психічну недоторканність людей, їхню свободу та власність, внутрішню та зовнішню безпеку суспільства, систему державного управління, які можна визначити як додатковий факультативний об'єкт злочину, передбаченого ст. 258-2 КК України.

Також розглядуваний злочин є предметним. Його предметом виступають матеріали із закликами до вчинення терористичного акту, якщо цей злочин вчинено у формі розповсюдження, виготовлення чи зберігання з метою розповсюдження таких матеріалів.

Об'єктивна сторона злочину «Публічні заклики до вчинення терористичного акту» виражається в активній поведінці, яка може полягати у:

- 1) публічних закликів до вчинення терористичного акту;
- 2) розповсюдженні матеріалів з такими закликами;
- 3) виготовленні таких матеріалів;
- 4) їх зберіганні.

Публічність закликів для даного злочину передбачає хоча б одне відкрите звернення до невизначеного, значного кола осіб (або певної групи чи категорії осіб), в якому висловлюються ідеї, погляди, вимоги щодо вчинення терористичного акту. Це діяння, наприклад, може мати форму переконання населення або якоїсь його частини, що містить «докази» необхідності вчинити саме так, і ніяк інакше. Такі заклики можуть бути спрямовані на те, щоб шляхом поширення подібної суспільно-небезпечної інформації схилити певну (невизначену) кількість осіб до певних дій.

Публічними завжди визнаються заклики, зроблені під час демонстрацій, мітингів, пікетувань, зборів, походів та інших подібних заходів чи акцій. Але якщо ці заклики звернені до конкретної особи (чи декілька певних осіб, які б могли діяти у співучасті), то вони кваліфікуються як підбурювання до вчинення терористичного акту.

Злочин в означеній формі є закінченим із моменту висловлення винним відповідного заклику, спрямованого на його сприйняття більш-менш широкою аудиторією.

Під розповсюдженням матеріалів (кількох – два і більше) із закликами до вчинення терористичного акту слід розуміти їх доведення до відома багатьох людей (невизначеної кількості

або певного кола) будь-яким способом та на будь-яких носіях інформації (підкидання листівок до поштових скриньок, розклеювання їх на дошках для оголошень, розсилання листів певним групам адресатів, роздавання таких матеріалів під час демонстрацій, мітингів, пікетувань, зборів тощо).

Щодо злочину, передбаченого ст. 258-2 КК України, то тут матеріали із закликами до вчинення терористичного акту виступають також як засоби вчинення злочину.

Закінченим у цій формі злочин є з моменту, коли хоча б частка вказаних матеріалів потрапила до адресатів.

Під поняттям «виготовлення» предмету розглядуваного злочину слід розуміти діяльність винного, внаслідок якої створюється той чи інший предмет матеріального світу, в даному випадку – матеріали, які містять заклики до вчинення терористичного акту. Таким способом вчинення злочину охоплюється як виготовлення оригіналів, тобто авторське створення текстів, сюжетів, ілюстрацій, так і тиражування чи розмноження відповідної продукції.

У цій формі злочин є закінченим із моменту фактичного створення, з метою розповсюдження, декількох (хоча б двох) примірників, що містять заклики до вчинення терористичного акту.

Зберігання матеріалів із закликами до вчинення терористичного акту, з метою подальшого розповсюдження означає їх утримання винним у себе або іншому відомому та доступному йому місці. Винний забезпечує збереження таких матеріалів в цілості, недопущення пошкодження внаслідок дії інших осіб, природних чи технічних факторів тощо.

Закінченим у такій формі злочин є із моменту початку зберігання відповідних матеріалів, тобто коли предмет злочину, передбаченого ст. 258-2 КК України, опинився у винної особи з її особистої згоди або з моменту, коли особа забезпечила відповідне місце знаходження та зберігання цих матеріалів.

Щодо суб'єктивних ознак злочину «Публічні заклики до вчинення терористичного акту», то із суб'єктивної сторони він характеризується прямим умислом. Злочин, вчинений у формі виготовлення чи зберігання відповідних матеріалів, характеризується також спеціальною метою – їх розповсюдження в подальшому.

Кваліфікований склад злочину, передбаченого ст. 258-2 КК України, наявний тоді, коли заклики до вчинення терористичного акту дово-

дяться до людей із використанням засобів масової інформації, тобто за допомогою телебачення, радіо, газет, журналів, через мережу Інтернет чи іншим способом, завдяки чому поширення відповідної інформації набуває масового характеру.

Висновки. Підсумовуючи викладене, можна зазначити, по-перше, що проблеми, пов'язані з визначенням елементів складу злочину «Публічні заклики до вчинення терористичного акту» залишаються актуальними та потребують подальшого наукового пошуку.

По-друге, громадську безпеку як родовий та безпосередній об'єкт розглядуваного злочину, на нашу думку, можна визначити як стан захищеності загальнолюдських цінностей від внутрішніх та зовнішніх загроз, що забезпечується державою, та наявність у кожного представника суспільства можливості самостійно або за допомогою держави реалізовувати свої гарантовані конституційні, природні та інші права і свободи.

По-третє, додатковими факультативними об'єктами злочину, передбаченого ст. 258-2 КК України, слід визнавати життя, здоров'я, фізичну та психічну недоторканність людей, їхню свободу та власність, внутрішню і зовнішню безпеку суспільства, а також систему державного управління.

По-четверте, злочин «Публічні заклики до вчинення терористичного акту» можна розглядати як спеціальний вид співучасті у вчиненні терористичного акту.

По-п'яте, характеризуючи такий спосіб вчинення розглядуваного злочину, як «Публічні заклики», під публічністю слід розуміти відкрите здійснення хоча б одного звернення до невідзначеного, значного кола осіб або певної групи чи категорії осіб.

Список використаної літератури:

1. Указ Президента України Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 13 квітня 2014 року «Про невідкладні заходи щодо подолання терористичної загрози і збереження територіальної цілісності України» № 405/2014. URL : <http://zakon1.rada.gov.ua>.
2. Кримінальний кодекс України: закон України від 05.04.2001 № 2341-03. URL : <http://zakon1.rada.gov.ua>.
3. Кримінальне право України. Особлива частина : підручник / Під ред. М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. Київ : Юрінком Інтер, 2003. 496 с.

4. Дзьобань О.П. Національна безпека в умовах соціальних трансформацій (методологія дослідження та забезпечення) : монографія. Харків : Константа, 2006. 440 с.
  5. Небеський Ю.С. Адміністративно-правові засади охорони громадського порядку та забезпечення безпеки громадян у сучасних умовах : дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Луганськ, 2008. 227 с.
  6. Іваненко І.В. Бандитизм: кримінологічне та кримінально-правове дослідження : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право». Одеса, 2003. 25 с.
  7. Закону України «Про боротьбу з тероризмом» № 638-IV від 20 березня 2003 р. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР). 2003. № 25. Ст. 180. URL : <https://zakon.rada.gov.ua>.
  8. Пинаев А.А. Курс лекцій по общей части уголовного права. Книга 1. О преступлениях. Харків : Юридический Харьков, 2001. 289 с.
  9. Фесенко Є.В. Проблеми кримінально-правової протидії тероризму в Україні. *Часопис Академії адвокатури України*. 2014. Т. 7. № 4. С. 72–76.
-

Балычев О. Ю. К проблеме квалификации преступления «Публичные призывы к совершению террористического акта»

Статья посвящена анализу объективных и субъективных признаков преступления, предусмотренного ст. 258-2 УК Украины. Определены дополнительные объекты преступления «Публичные призывы к совершению террористического акта и способы его совершения».

Ключевые слова: *терроризм, преступления террористической направленности, террористический акт, публичные призывы, подстрекательство, распространение, изготовление, хранение.*

Balychev O. Yu. Problems of qualification of crime public proposals to the acquisition of the terrorist action

The article is devoted to the analysis of objective and subjective features of crime, provided by art. 258-2 of the Criminal Code of Ukraine. Identified additional objects of crime are public calls for the commission of a terrorist act, methods of its commission and particular qualifications

Key words: *terrorism, crimes of terrorist nature, terrorist act, public appeals, incitement, distribution, fabrication, storage.*